

Södertörns högskola | Institutionen för Kultur och kommunikation
Examensarbete 15 hp | Utbildningsvetenskap C | Vårterminen 2009

Lärarna på barrikaderna

– En jämförande studie av den
socialdemokratiska och borgerliga dagspressens
syn på lärarstrejken 1989

Av: Marcus Yttergren
Handledare: Petra Garberding

Abstract

Titel: Teachers on the barricades – A comparative study of the press connected to the Socialists and the non-Socialists and their opinion about the strike among the teachers 1989.

By: Marcus Yttergren

Supervisor: Petra Garberding

1989 there was a big strike among teachers in Sweden. The strike lasted for over five weeks and got a lot of space in the media. In this study the author has focused on the Swedish press opinion about the strike and the striking teachers. The study is comparative one between Non-socialists press and press connected to the Socialists. The author has used a form of qualitative text analysis to examine the data which consists of editorials from six different morning papers. The conclusion of the study is that the papers connected to the Socialists disagreed with the striking teachers and wanted the strike to have an quick ending. They also stood up behind the employer, in this case the Socialists government. The non-Socialists papers on the other hand were much more positive to both the strike in general and the striking teachers. They also gave a lot of critic to the Socialists government and their way of running the Swedish school in general. The result is surprising because the Socialists in normal cases take the side of the employees and non-Socialists the employer's side.

Innehållsförteckning

1. Inlednings. 4	
1.1 Bakgrunds. 4	
1.2 Syfte och frågeställningars. 6	
1.3 Forskningsläge och teoretisk referensrams. 7	
1.3.1 Summering forskningsläge.....s. 9	
1.4 Källmaterial och metods. 10	
1.5 Dispositions. 12	
2. Resultat och analyss. 13	
2.1 Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på strejken?s. 13	
2.1.1 De socialdemokratiska tidningarnas syn på strejken.....s. 13	
2.1.2 De borgerliga tidningarnas syn på strejken.....s. 15	
2.2 Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på SACO-lärarnas agerande?s. 17	
2.2.1 De socialdemokratiska tidningarnas syn på lärarnas agerande.....s. 17	
2.2.2 De borgerliga tidningarnas syn på lärarnas agerade.....s. 19	
2.3 Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på resultatet av strejken?s. 22	
2.3.1 De socialdemokratiska tidningarnas syn på resultatet av strejken.....s. 22	
2.3.2 De borgerliga tidningarnas syn på resultatet av strejken.....s. 23	
3. Sammanfattande diskussions. 24	
4. Käll- och litteraturförtecknings. 27	

1. Inledning

I november 1989 bröt en stor lärarstrejk ut i Sverige. Strejken blev vild och vid ett flertal tillfällen tvingades polis ingripa vid riksdagshuset mot demonstrerande lärare. Lärarna brände bland annat halmdockor och hotade journalister.¹ Strejken fick av förklarliga skäl stor uppmärksamhet i medierna och en rad politiker och kulturpersonligheter blandade sig i debatten. Debatten fördes bland annat på ledarsidor och i insändare i dagspressen och tonen var stundtals hård där de strejkande lärarna bland annat liknades vid dagisbarn² och den socialdemokratiska skolministern Göran Persson uppmanades att avgå³. Det som började som en havererad avtalsrörelse med fokus på lärarnas löner hade snart utvecklats till fullskalig strejk där såväl lärarrollen som skolans syn på kunskap blev föremål för en hetlevrad debatt.

Även idag finns det få politiska frågor som engagerar allmänheten lika mycket som skolan. Den nuvarande borgerliga regeringen med utbildningsminister Jan Björklund i spetsen har till exempel lagt mycket fokus på skolpolitiken och det är ingen vågad gissning att valrörelsen 2010 till stor del kommer att handla om skolan.

1.1 Bakgrund

Socialdemokraterna har varit var den dominerande politiska kraften i Sverige sedan 1930-talet. Trots att en hel del reformer kom att genomföras under decennierna efter andra världskriget, är det först under 1970-talet som det kom att utvecklas någon egentlig skolpolitik i Sverige enligt Arne Helldén. I efterdyningarna av 68-rörelsen blev de förändringar som politikerna tidigare velat genomföra i skolan också görbara i och med att man nu fick stöd av det politiska och kulturella etablissemangen.⁴ Socialdemokraterna byggde mycket av sin skolpolitik under tiden efter andra världskriget fram till början av 1980-talet på visionen om en jämlik skola där arbetarklassens barn skulle ges samma möjlighet till utbildning som övriga samhällsklasser. Dock genomfördes många av de skolpolitiska reformerna i politisk enighet.⁵ Som ett exempel kan här nämnas framarbetandet av Lgr 80 som kom att präglas av flera av de olika riksdagspartiernas skolpolitik.⁶ Samtidigt utmärktes 1970-talet av ett tydligt flörtande med motståndarsidans ideologi i skolfrågorna hos både socialdemokraterna och de borgerliga partierna. De frågor som den borgerliga regeringen drev under sin tid vid makten 1977-1980 var till

¹ "En hopplös lärarstrejk", 14/11 1989, *Dalademokraten*.

² "En hopplös lärarstrejk", 14/11 1989, *Dalademokraten*.

³ "Dyr tröghet", 9/12 1989, *Nya Wermlands-Tidningen*.

⁴ Helldén, Arne, *Skola på villovägar – 30 års skolpolitik*, Stockholm (2002), s. 26.

⁵ Lindström, Anders & Hudson, Christine, *Skola i förändring*, Stockholm (1995), s. 20.

⁶ Egidius, Henry, *Skola och utbildning i historiskt och internationellt perspektiv*, Stockholm (2001), s. 107.

exempel desamma som tidigare berörts av socialdemokratiska utredare vid Skolkommissionen.⁷

Samtidigt har enligt vissa skribenter delar av den socialdemokratiska politiken och då även skolpolitiken under senare delen av 1900-talet färgats av klart borgerliga värderingar, något som dels kan förklaras med en allmän högervåg, dels ses som ett sätt för socialdemokratin att anpassa sig till den allt större medelklassens krav och behov.⁸

Den rådande konsensus skolpolitiken bröts först en bit in på 1980-talet och åsiktsskillnaderna i skolfrågor mellan socialdemokraterna och de borgerliga partierna och då främst moderaterna blir alltmer påtaglig. Moderaterna distanserade sig gentemot socialdemokraterna främst på två punkter. För det första pekade man på att eleverna själva borde få välja skola och för det andra menade man att den socialdemokratiska jämlikhetsvisionen stred mot skolans roll som förmedlare av kunskap.⁹

Det skolpolitiska läget var sålunda en aning komplext vid slutet av 1980-talet och signalerna från politikerna allt annat än klara. Stadsministern Ingvar Carlsson ledde den socialdemokratiska minoritetsregering som styrde landet sedan valet 1988. Skolminister var som tidigare nämns Göran Persson.

Flertalet av lärarna hade nu organiserat sig i två stora fackliga organisationer Lärarförbundet (TCO) och Lärarnas riksförbund (SACO).¹⁰ Lärarfacken blev därmed en allt större maktfaktor i de skolpolitiska frågorna, något som inte varit fallet tidigare då mycket av skolan i linje med dess centralstyrning styrts av regeringen och statliga utredare. Vidare hade läraryrket under de senaste decennierna tappat i status och lärarna släpade efter rent lönemässigt och samtidigt som andra yrken hade en betydligt mer gynnsam inkomstutveckling. Lärarkåren dominerades under slutet av 1980-talet av 40-talister som från skolorna såg hur andra människor i andra yrken fick betydligt mycket mer tillbaka på sin utbildning i form av löner och klättring på karriärstegen.¹¹

Missnöjet pyrde sålunda i lärarkåren och den 13 november 1989 bröt en stor lärarstrejk ut i Sverige. Strejken hade sin upprinnelse i de strandade förhandlingarna mellan SACO-S (Lärarnas Riksförbund), TCO-S (Sveriges Facklärarförbund och Sveriges Lärarförbund) och SAV (Statens arbetsgivarverk) i

⁷ Egidius, *Skola och utbildning i historiskt och internationellt perspektiv*, s. 108.

⁸ Lindström & Hudson, *Skola i förändring*, s. 25-26.

⁹ Bergström, Göran, *Jämlikhet och kunskap – Debatter och reformstrategi i socialdemokratisk skolpolitik 1975-1990*, Stockholm/Stehag (1993) s. 168-169.

¹⁰ Richardson, Gunnar, *Svensk utbildningshistoria – Skola och samhälle förr och nu*, Lund (2004), s. 235.

¹¹ Pettersson, Lars, *Läraryrket och generationerna – Om demografisk och ekonomisk omvandling, lärartillgång, och lärarutbildning 1950-2005*, Befolkningsekonomiska studier nr 2, Lund (2002), s. 30-34.

samband med avtalsförhandlingarna samma år. Lärarna krävde bland annat höjda löner medan arbetsgivaren å sin sida krävde 34 timmars närvaroplikt, ökad fortbildning på loven samt inte minst en kommunalisering av skolan som vid tidpunkten för strejken styrdes av staten. Fackförbundet SACO som företrädde ca 40 000 lärare utlöste en strejk med fokus på frågorna kring närvaroplikt, arbete under loven samt lönerna. Lönefrågan var extra känslig och komplex och det som de SACO-an slutna lärarna opponerade sig mot var en löneutjämning mellan olika typer av lärare. Löneutjämningen gick ut på att en lågstadielärare och en gymnasielärare skulle få samma slutlön, något som de SACO-an slutna lärarna tyckte var fel bland annat med hänvisning till längre studietid och högre studieskulder för gymnasielärarna. Strejken blev omfattande och kom att pågå fem veckor fram till den 14 december 1989. Sammanlagt strejkade ungefär 18 000 lärare och antalet elever som drabbades uppgick till cirka 350 000. Resultatet av strejken blev att kommunen tog över driftansvaret av skolan från staten samtidigt som kravet på 34 timmars närvaroplikt slopades. Kravet på lika slutlön för grundskole- och gymnasielärare antogs.¹²

Genom sitt stora allmänintresse har skolan och skolpolitiska frågor länge funnits med på den massmediala agendan. I ovanstående utveckling har massmedierna i allmänhet och dagspressen i synnerhet spelat en viktig roll både som opinionsbildare och kommentator, men också som kritisk granskare av skolan och de skolpolitiska frågorna, något som blev särskilt tydligt under lärarstrejken 1989.

1.2 Syfte och frågeställningar

Som tidigare nämnts är frågor som berör skolan mycket politiskt laddade samtidigt som de berör många människor. Att lärare strejkar hör dock inte till vanligheterna. Under 1900-talet strejkade den svenska lärarkåren endast vid ett fåtal tillfällen. 1966, 1971 och 1989. Jag har därför valt att behandla den strejk som bröt ut bland Sveriges lärare den 13 november 1989, strejken blåstes av lite mer än en månad senare den 14 dec. Lärarstrejken 1989 är intressant som sådan då strejker är en av de tillfällen då olika värderingar och ideologier ofta dras till sin spets vid denna typ av konflikter. Syftet med uppsatsen är att undersöka den socialdemokratiska respektive borgerliga pressens syn på den stora lärarstrejken 1989.

¹² Närlid, Marie, "Vinnare utan strejk", *Arbetartidningen Ny Dag*, nr 51-52 1989; Ledare, *Dalademokraten*, 7/11 1989.

Följande frågeställningar har formulerats för att besvara syftet:

- Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på strejken?
- Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på SACO-lärarnas agerande?
- Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på resultatet av strejken?

1.3 Forskningsläge och teoretisk referensram

Kring skolpolitik finns en hel del skrivet, dock berör denna forskning främst olika reformer och läroplaner och vilken effekt dessa har haft för skolan, lärarna och eleverna. Den litteratur som berör ämnet fokuserar dessutom till mycket stor del på den socialdemokratiska skolpolitiken, något som naturligtvis hänger samman med den kraftiga dominans partiet haft på den politiska arenan i 1900-talets Sverige.

Bland denna litteratur kan nämnas Arne Helldén som i sin bok *Skola på villovägar – 30 års skolpolitik*, går till hårt angrepp mot de tre sista decennierna av 1900-talets socialdemokratiska skolpolitik. Helldén menar att socialdemokraterna från 1970-talets början präglas inte bara av ett ointresse för de skolpolitiska frågorna utan också av ett rent kunskapsförakt. Han menar vidare att bildning och ordning i skolan av socialdemokraterna ses som typiska borgerliga företeelser.¹³ Helldén menar också att socialdemokraterna under den tidsperiod som boken berör förvandlat läraryrket från det fria yrke det en gång var till ett yrke styrt av staten. Vidare menar Helldén att man från socialdemokraternas sida nedvärderat läraryrket som helhet samtidigt som man ställt hårda krav på ett korrekt beteende från lärarnas sida.¹⁴

Vad beträffar lärarnas och agerande finns det relativt mycket litteratur då det rör sig om en av skolvärldens centrala aktörer. Mycket av forskningen är dock inriktad på hur lärarna agerar i klassrummet och inte så mycket på omvärldens syn på desamma. Gudrum Fagerström pekar i sin bok *Förebild eller nidbild - Läraren i svensk barn- och ungdomslitteratur* på att statusen på läraryrket har sänkts efterhand under från 1900-talets början. Samtidigt verkar det trots en minskad status alltid ha funnits ett krav på att läraren ska fungera som ett föredöme. Samtidigt menar Fagerström dock att denna

¹³ Helldén, *Skola på villovägar*, s. 26-27.

¹⁴ Helldén, *Skola på villovägar*, s. 145-150.

roll som föredöme blivit alltmer outtalad i linje med att sådana formuleringar försvunnit från styrdokumentet.¹⁵

Joakim Landahl menar i sin avhandling *Auktoritet och ansvar – Lärares fostrans- och omsorgsarbete i historisk belysning* att omvärlden många gånger tillskriver lärarna olika arbetsuppgifter och roller som denne kanske inte vill ha.¹⁶

Kring strejker i allmänhet finns en hel del skrivet. Journalisten Ann Charlott Altstadt beskriver i sin bok *Strejken på Toys "R" Us – En sommar som skakade Sverige* den strejk som bröt ut 1995 i Sverige efter det att leksaksföretaget *Toys "R" Us* vägrat skriva på kollektivavtalet. Altstadt fokuserar på de anställda i sin bok, men beskriver också arbetsgivarens samt delar av dagspressens agerande under konflikten. Hon menar bland annat att arbetsgivarsidan ofta har ett överläge vad gäller att få fram sitt budskap i medierna samtidigt som den borgerliga pressen ofta tar arbetsgivarsidans parti. Vid strejken på *Toys "R" Us* menar dock Altstadt att delar av borgerliga pressen gav facket och de anställda sitt stöd. Anledningen menar Altstadt är dels att tredje man inte drabbades, dels att företaget hade en osedvanligt dålig mediestrategi där man inte politiserade konflikten tillräckligt mycket, vilket gjorde det svårt för de borgerliga tidningarna att ta företagets parti.¹⁷ Altstadt identifierar även ett antal typiska drag i den borgerliga pressens retorik gentemot kollektivavtal och arbetsrätt där användandet av signalord i stil med "modern" samt begreppspar "individ" och "kollektiv" utgör viktiga beståndsdelar.¹⁸

Vidare har jag velat ta fasta på orsakerna till en strejks uppkomst samt vad som egentligen definierar en strejk. Christer Thörnqvist docent i arbetsvetenskap har formulerat en teori för strejkers uppkomst i Sverige under efterkrigstiden i Sverige. Enligt denna kan strejkernas utbrott främst kopplas till ekonomiska faktorer och då främst inflation och löneförväntningar. Till skillnad från andra länder verkar inte andra faktorer som grad av arbetslöshet, regerande parti, reallöneutveckling, andelen fackligt organiserade arbetare etcetera spela någon större roll för strejkernas utbrott i Sverige.¹⁹

Vidare utgår undersökningen från en teoretisk referensram kring den ofta omdebatterade och ifrågasatta så kallade strejkrätten, vilken hänger samman med lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol

¹⁵ Fagerström, Gudrun, *Förebild eller nidbild? – Läraren i svensk barn- och ungdomslitteratur*, Stockholm/Stehag (2005), s. 166, 168-171.

¹⁶ Landahl, Joakim, *Auktoritet och ansvar – Lärares fostrans- och omsorgsarbete i historisk belysning*, Stockholm (2006), s. 224.

¹⁷ Altstadt, Ann Charlott, *Strejken på Toys "R" Us – En sommar som skakade Sverige*, Stockholm (2001), s. 131-134.

¹⁸ Altstadt, *Strejken på Toys "R" Us*, s. 122-131.

¹⁹ Thörnqvist, Christer, *När arbetarna lämnar fabriken – Strejkrörelser i Sverige under efterkrigstiden, deras bakgrund, förlopp och följder*, Göteborg (1994), s. 70-73, 293-294.

från 1928.²⁰ Rätten för fackliga organisationer att strejka skyddas emellertid även av regeringsformen och har sålunda grundlagsskydd.²¹ Juristen Knut Junesjö poängterar dock att människor strejkat mot dåliga arbetsförhållanden så länge lönearbetet existerat. Strejkrätten har därför inte getts till de anställda utan dessa har fått kämpa sig till densamma i en ständig kamp med arbetsgivarna.²²

Junesjö anser vidare att strejken är det enda verktyg som de anställda har för att kunna genomföra förändringar beträffande anställningsvillkor, arbetsvillkor, löner etcetera. Han menar också att en strejk i de flesta fall syftar till att få fram ett kollektivavtal. Junesjö pekar vidare på att strejker inom den offentliga sektorn vilken denna undersökning berör skiljer sig en del från en strejk bland privatanställda. Den främsta skillnaden är att arbetsgivaren egentligen inte drabbas av strejken utan effekterna främst drabbar tredje man det vill säga övriga medborgare. Samtidigt tjänar arbetsgivaren indirekt pengar på att de anställda väljer att strejka då det inte behöver betala ut löner. Strejken som vapen inom den offentliga sektorn är således ett inte helt okomplicerat verktyg.²³

1.3.1 Summering forskningsläge

Mycket av forskningen kring olika skolpolitiska frågor fokuserar som tidigare nämnts på olika reformer och vilka effekter dessa har haft för skolan, lärarna eller eleverna. Ulf Lindensjö och Ulf P Lundgren menar:

”Att politiskt styra utbildning innebär alltmer att styra med hänsyn till hur olika reformer medialt beskrivs och hur de problem reformerna riktas mot medialt uppfattas. Utredningar, propositioner och riksdagsbeslut förmedlas medialt, tolkas medialt och transformeras medialt. Det går alltså inte förklara relationen mellan formuleringsarenan och realiseringsarenan annat än som en medierad och transformerad relation. Det finns tyvärr relativt lite av forskning som, åtminstone vad gäller den politiska styrningen av utbildning, analyserat hur beslut transformeras och medieras.”²⁴

Det finnas alltså få studier som fokuserar på massmedias del i den skolpolitiska sfären trots att medierna otvivelaktigt är en viktig aktör i sammanhanget. Beträffande den stora lärarstrejken 1989 finns det i princip inget skrivet vilket motiverar en undersökning med denna inriktning.

²⁰ Junesjö, Kurt, *Strejk - en demokratisk rättighet för bättre arbetsförhållanden*, Enskede (1998), s. 13.

²¹ Junesjö, *Strejk*, s. 100.

²² Junesjö, *Strejk*, s. 13, 48.

²³ Junesjö, *Strejk*, s. 77.

²⁴ Lindensjö, Ulf & Lundgren, Ulf P, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, Stockholm (2000), s. 175.

1.4 Källmaterial och metod

Källmaterialet består av tryckt material i form av artiklar från ledarsidan från sex svenska dagstidningar, *Arbetarbladet*, *Arbetaren*, *Dalademokraten*, *Barometern*, *Nya Wermlands-Tidningen* och *Svenska Dagbladet*. Tidningarna finns arkiverade på Kungliga Biblioteket i Stockholm i form av mikrofilm.

Tabell 1 Förteckning över tidningarna i undersökningen

Tidning	Politisk färg	Utgivningsdagar	Ansvarig utgivare
Arbetarbladet	Socialdemokratisk	Måndag-lördag	Torbjörn Bergmark
Arbetaren	Socialdemokratisk	Måndag-söndag	Bo Näslund
Dalademokraten	Socialdemokratisk	Måndag-lördag	Mats Larsson
Barometern	Borgerlig	Måndag-lördag	Matti Häggström
Nya Wermlands-Tidningen	Borgerlig	Måndag-lördag	Staffan E. Ander
Svenska Dagbladet	Borgerlig	Måndag-söndag	Bertil Torekull

Källa: Hadenius, Stig & Weibull, Lennart, *Massmedier: Press radio och TV i förvandling*, Falun (1999), s. 60-61, 132-135.

Valet av tidningar motiveras med att det rör sig om inflytelserika tidningar på den borgerliga respektive socialdemokratiska sidan. Genom att använda mig både av storstadstidningar såsom *Arbetet* (Malmö) och *Svenska Dagbladet* (Stockholm) och tidningar från mindre utgivningsorter som *Arbetarbladet* (Gävle) och *Barometern* (Kalmar) hoppas jag att täcka in ett vidare perspektiv än om enbart den ena typen av tidningar hade använts. Huruvida tidningarna är representativa eller inte för sin respektive tidningsgrupp är inte helt enkelt att svara på då vissa forskare menar den svenska dagspressen alltmer gått ifrån funktionen som politiskt instrument för opinionsbildning.²⁵ Samtidigt kristeras ibland tidningar på såväl den borgerliga och socialdemokratiska sidan för att vara alltför extrema det vill säga alltför höger eller vänsterinriktade. Min förhoppning är dock att de valda tidningarna ska uppfylla kraven på representativitet för borgerliga och socialdemokratiska tidningar.

Samtliga ledare från respektive tidning kommer att granskas från och med en vecka innan strejkens utbrott till och med en vecka efter det att strejken blåsts av. Materialet är sålunda hämtat från 6 november till och med 21 december 1989. Anledningen till detta är att jag hoppas täcka in de kommentarer som ofta följer på ett strejksvarsel samt eventuella kommentarer i efterspelet till strejken. Sammanlagt behandlar 73 ledare i de olika tidningarna strejken. Fördelningen mellan tidningarna ser ut på följande sätt.

²⁵ Hadenius & Weibull, *Massmedier*, s. 117.

Tabell 2 Artikelfördelning

Tidning	Antal artiklar
Arbetarbladet	17
Arbetet	13
Dalademokraten	12
Barometern	10
Nya Wermlands-Tidningen	7
Svenska Dagbladet	14
	Total: 73

Källa: Arbetarbladet 6/11-21/12 1989, Arbetaren 6/11-21/12 1989, Barometern 6/11-21/12, 1989, Dalademokraten 6/11-21/12 1989, Nya Wermlands-Tidningen 6/11-21/12 1989, Svenska Dagbladet 6/11-21/12 1989.

Några påpekanden kring materialet utifrån de källkritiska utgångspunkterna närhet, beroende och tendens bör även göras. Samtliga artiklar är hämtade från respektive tidnings ledarsida. En ledare är per definition är mycket tendensiösa och skrivna för att påverka läsaren samt för att lyfta fram en viss politisk ståndpunkt.²⁶ Samtidigt är tidningarna produkter som ska säljas varför överdrifter inte kan uteslutas. Varken tendens eller beroende utgör dock några problem i sammanhanget då själva undersökningen fokuserar på den borgerliga respektive socialdemokratiska dagspressens syn på den lärarstrejken 1989 eller om man så vill, vilken tendens som finns i frågan. Större hänsyn bör tas till närhetsaspekten. Närheten eller tiden från händelse till artikel är som bekant kort när det rör sig om artiklar publicerade i dagspressen.

Traditionellt har mycket av forskningen kring massmedierna varit kvantitativt inriktad kanske främst beroende på att det är samhällsvetenskaperna som stått för det mesta av denna typ av forskning.²⁷ Eftersom jag har valt att undersöka attityderna hos delar av pressen faller det sig emellertid naturligt att göra en kvalitativ studie.²⁸ Undersökningen har genomförts som en kvalitativ textanalys där materialet har granskats utifrån respektive frågeställning. Olika former av kategoriseringar har använts för att göra materialet mer överskådligt. Resultaten utifrån kategoriseringarna har sedan exemplifierats med citat.

²⁶ <http://www.ne.se/kort/ledare/1183592>, 1/5 2009, kl 16:30.

²⁷ Holmberg, Claes-Göran & Svensson, Jan, "Inledning", *Medietexter och medietolkningar*, Claes-Göran Holmberg & Jan Svensson (red), Nora (1995), s. 11.

²⁸ Eggeby, Eva, "Frågeställningen avgör metoden", *Forma historia*, Gabriella Bjarne Larsson (red), Lund (2002), s. 215.

1.5 Disposition

Efter uppsatsens inledningskapitel följer ett kapitel ägnat åt undersökningens resultat samt analys av dessa. Kapitlet är tematiskt upplagt utifrån respektive frågeställning. Den första frågeställningen är relativt generell till sin karaktär då jag velat skapa en bred utgångspunkt för den fortsatta undersökningen vilken sedan är tänkt att smalnats av med hjälp av den andra frågeställningen. Varje frågeställning behandlas utifrån respektive tidningsgrupp för att på så sätt lättare åskådliggöra eventuella likheter och skillnader. Fortlöpande analytiska resonemang och återkopplingar till forskningsläget kommer att göras inom ramen för respektive frågeställning i resultatdelen. Uppsatsen fullbordas med ett avslutningskapitel där undersökningen summeras och en återkoppling till forskningsläge och teoretiska referensram diskuteras, samtidigt diskuteras här vidare forskning i ämnet.

2. Resultat och analys

I det följande kommer undersökningens resultat att redovisas samtidigt kommer analys av dessa att göras. Återkopplingar till den tidigare forskningen och den teoretiska referensramen kommer att göras löpande.

2.1 Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på strejken?

Inom ramen för ovanstående frågeställning har jag undersökt de utvalda tidningarnas generella attityd till strejken. Samtidigt har jag valt att lyfta fram de huvudargument som finns för de olika ståndpunkterna.

2.1.1 De socialdemokratiska tidningarnas syn på strejken

Av de tre socialdemokratiska tidningar som jag har undersökt är samtliga mycket negativt inställda till strejken. Redan innan strejken brutit ut tar de socialdemokratiska tidningarna tydligt avstånd från strejken.

”Lärarstrejken uppsköts i sista stund. Det är bra. Det tyder på att även de stridsglada lärarna börjat tänka i konstruktiva banor.”²⁹

Här markeras tydligt att strejken inte är önskvärd. Samtidigt verkar en eventuell strejk ses som en destruktiv åtgärd som inte kommer att leda till någon förbättring. Istället antyds att man bör förhandla utan strejk med arbetsgivaren. Utifrån de strejkande lärarnas perspektiv är detta knappast ett alternativ då strejken i linje med Junesjös resonemang är det enda egentliga vapen de anställda besitter för att uppnå förändrade arbetsförhållanden.³⁰

Även under själva strejken höjs i samtliga socialdemokratiska tidningar på ledarplats röster för att strejken omgående ska blåsas av.³¹ Agerandet är överraskande då strejker av tradition är arbetstagarnas vapen mot arbetsgivarna, och just arbetstagarna är en samhällsgrupp som de socialdemokratiska tidningarna till stor del företräder.³² Dessutom tar tidningarna alltså om än indirekt arbetsgivarens parti mot arbetstagarna.

²⁹ ”Lärarstrejken”, 9/11 1989, *Lärarstrejken*.

³⁰ Junesjö, *Strejk*, s. 17.

³¹ Se till exempel ”Blås av lärarstrejken”, 29/11 1989, *Arbetarbladet*.

³² Se till exempel

<http://www.100ar.handels.se/home/handels2/handels100.nsf/unidView/765548A3A574A5CDC12571000033E372>, 24/7 2008, kl 21:00.

I den negativa inställningen till strejken märks ett antal huvudargument som går igen både i olika ledare och i olika tidningar. För det första vänder man sig mot att tredje man, i detta fall eleverna drabbas av strejken.

”Lärarstrejken utvidgades igår: Ytterligare omkring 7000 medlemmar i Lärarnas Riksförbund lämnade sina klassrum och eleverna gick hem. [...] Det är som synes en hel del frågetecken som ska rätas ut under den här veckan. Och det är angeläget att detta verkligen sker. Det nuvarande tillståndet är högst otillfredsställande, inte minst för alla elever som drabbas.”³³

Att tredje man drabbas är vid strejker är dock relativt vanligt och knappast unikt för denna konflikt, något som också påpekas av tidningarna. Altstadt menar här att det som ofta avgör vilken sida media ställer sig på i en konflikt är om det finns en tredje man som drabbas eller inte.³⁴ Vid lärarstrejken 1989 finns en alltså en uttalad tredje man som dessutom består av barn vilket den socialdemokratiska pressen inte är sen att påpeka.

Ett argument mot strejken mer förankrat i den socialistiska ideologin är att det som förs fram emot en av strejkens huvudfrågor nämligen Saco-lärarnas krav på ökade löneskillnader.

”Vanliga löntagare har lite svårt att förstå en strejk som utlöses därför en grupp kollegor fått ett kraftigt löneyft. I den allmänna opinionens ögon kan Saco-lärarnas krav på ”respektavstånd” till lågstadielärarna på nivån 17.500 kronor inte uppfattas annat som än en lyxstrejk.”³⁵

De socialdemokratiska tidningarna med *Arbetet* och *Dalademokraten* i spetsen menar här att detta är ett tydligt bevis på bristande solidaritet och att en strejk inte kan motiveras utifrån ett krav på ökade löneskillnader. Vidare menar man från *Arbetet*, *Arbetsbladet* och *Dalademokratens* sida att strejken genom kraven på ökade löneskillnader inte har stöd hos allmänheten, vilket ses som ett viktigt argument för att blåsa av strejken. Junesjö menar här att strejker inom den offentliga sektorn endast är effektiva och genomförbara så länge som allmänheten accepterar dem.³⁶ Enligt de socialdemokratiska tidningarna skulle alltså slaget redan vara förlorat för de strejkande lärarna. Samtidigt menar man att en fortsatt

³³ ”Lärarstrejken”, 21/11 1989, *Arbetsbladet*.

³⁴ Altstadt, *Strejken på Toys ”R” Us*, s. 133.

³⁵ ”Strejk för vad”, 8/11 1989, *Arbetet*.

³⁶ Junesjö, *Strejk*, s. 77.

konflikt leder till ett minskat förtroende för lärarkåren, något som kan skada både skolan och lärarkåren inför framtiden.³⁷

I synen på strejken görs även partipolitiska inlägg. De socialdemokratiska tidningarna opponerar bland annat sig mot påståendet att socialdemokratin skulle stå för kunskapsförakt och att strejken skulle vara ett uttryck för missnöje gentemot detta, vilket hävdas av den borgerliga sidan.

”Men påståendet om socialdemokratin kunskapsförakt är sanslöst. Socialdemokraterna har under hela sin regeringstid arbetat för att göra utbildningen tillgänglig för de breda grupperna. [...] Att skaffa sig utbildning kan förvisso innebära uppoffringar. Men utbildning har också betraktas som en förmån, något bra för den personliga utvecklingen. Det sista kan man dock tvivla på, så omoget som vissa lärargrupper uppträtt under konflikten hittills. Lärarna själva kan själva bli upphov till kunskapsförakt.”³⁸

Man hävdar alltså att det bestämdaste att socialdemokratin arbetar för en förbättrad utbildning för den breda allmänheten. Istället väljer man att lägga fokus och skuld på de strejkande lärarna, vilket kommer att behandlas närmare i nästa avsnitt.

Vidare är man från de socialdemokratiska tidningarnas sida ense om att skolminister Göran Persson hanterat strejken på bästa sätt.³⁹ Samma Persson som av den borgerliga sidan fått utstå hård kritik och som uppmanats att avgå.

2.1.2 De borgerliga tidningarnas syn på strejken

De borgerliga tidningarnas syn på strejken är en aning mer ambivalent än de socialdemokratiska då man å ena sidan menar att strejken bör blåsas av på grund av de elever som blir utan sina lärare.

”Den pågående skolstrejken måste få slut, därom torde vi vara ense. Det kan dock inte vara så, att de strejkande lärarna skall åläggas hela skulden för att elever inte får sina betyg, att elever väljer att arbeta eller att helt enkelt stanna hemma istället för att ägna sig åt självstudier.”⁴⁰

Å andra sidan menar man att strejken är förståelig utifrån det krav som arbetsgivaren ställt på lärarna i förhandlingarna.

³⁷ Se till exempel ”Hur ska lärarkonflikten biläggas”, 14/11 1989, *Arbetarbladet*, ”Förhastat”, 14/11 1989, *Arbetet*, ”De slåss för ökade löneskillnader”, 10/11 1989, *Dalademokraten*.

³⁸ ”Skolstrejken politiseras”, 6/12 1989, *Dala-Demokraten*.

³⁹ ”Hetsjakten på Persson”, 9/12 1989, *Dala-Demokraten*.

⁴⁰ ”Dyr tröghet”, 9/12 1989, *Nya Wermlands-Tidningen*,

”Lärarna kan därför slåss för sin sak med gott samvete. Arbetsgivaren företräder ett isolerat socialdemokratiskt partintresse. Samhällsintresset är vidare än så. Det handlar om slå vakt om de sista resterna av frihet i ett i övrigt monolitiskt utbildningssystem.”⁴¹

De borgerliga tidningarna uttrycker alltså förståelse för de strejkande samtidigt som man kritiserar arbetsgivaren. Ett dylikt agerande hör definitivt inte till vanligheterna i den borgerliga pressen då det i mångt och mycket går stick i stäv med den borgerliga ideologin.⁴² Vanligen ställer den borgerliga pressens sig dessutom bakom arbetsgivaren i olika arbetsmarknadspolitiska konflikter.⁴³ Vid lärarstrejken tar man emellertid tydligt de strejkande lärarnas parti, vilket kommer att behandlas närmare i nästa avsnitt.⁴⁴

De borgerliga tidningarnas enda egentliga argument mot strejken är alltså att eleverna i form av tredje man drabbas. Argumenten för strejken är desto fler. För det första stödjer man Saco-lärarnas krav på ökade löneskillnader utifrån argumentet att kunskap och utbildning bör premieras.⁴⁵ Vidare anser man att kraven från arbetsgivaren angående närvaroplikt är fel då man tycker att lärarna själva ska få bestämma över var de ska utföra sitt arbete.⁴⁶ I den borgerliga pressen märks även en form av övergripande argument för strejken. Man pekar här på att strejken till stor del handlar om synen på kunskap, vilken enligt de borgerliga tidningarna inte är särskilt positiv inom socialdemokratin.⁴⁷ Helldén menar här att det inom socialdemokratin finns ett förakt mot kunskap och bildning, vilka ses som borgerliga företeelser.⁴⁸ Ett annat övergripande argument utgörs av att de borgerliga tidningarna menar att man måste värna om läraryrkets frihet vilket bland annat kan göras genom att inte införa närvaroplikt. En åtgärd man ser som ett tecken på regeringens strävan efter att styra och byråkratisera läraryrket, vilket ses som en katastrof.

”Vi har också betonat det meningslösa i att tvinga lärarna att vistas i skolan, när de bättre kan fullgöra sitt arbete hemma. [...] Nu håller regeringen också på att beröva oss positiva lärare, de enda som kunnat tjäna som motvikt till de det socialistiska systemet.”⁴⁹

⁴¹ ”En utmanad yrkeskår”, 8/11 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁴² Altstadt, *Strejken på Toys ”R” Us*, s. 135.

⁴³ <http://www.100ar.handels.se/home/handels2/handels100.nsf/unidView/765548A3A574A5CDC12571000033E372>.

⁴⁴ Se till exempel ”En utmanad yrkeskår”, 8/11 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁴⁵ Se till exempel ”En jättelik Jantelag”, 12/12 1989, *Nya Wermlands-Tidningen* och ”Tomma katedrar”, 13/11 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁴⁶ ”Vad striden gäller”, 5/12 1989, *Barometern*, ”Dyr tröghet”, 9/12 1989, *Nya Wermlands-Tidningen* och ”Efter lärarstrejken”, 7/12 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁴⁷ ”Vad striden gäller”, 5/12 1989, *Barometern*, ”Uppskjuten strejk”, 9/11 1989, *Nya Wermlands-Tidningen*, ”Perssons provokation”, 17/11 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁴⁸ Helldén, *Skola på vilovägar*, s. 26-27.

⁴⁹ ”Dyr tröghet”, 9/12 1989, *Nya Wermlands-Tidningen*.

Den borgerliga pressen gör alltså i hög grad partipolitik av strejkdebatten. I linje med detta går man också till hårt angrepp mot skolminister Göran Persson som ges stor skuld i den utdragna strejken.⁵⁰

⁵⁰ "Maktspråk mot skolan", 23/11 1989, *Svenska Dagbladet*.

2.2 Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på SACO-lärarnas agerande?

I detta avsnitt ligger fokus på hur de olika tidningarna ser på lärarnas agerande. Strejkande lärare hör som tidigare nämnts inte till vanligheterna varför synen på deras agerande kommenterades livligt i de olika tidningarna.

2.2.1 De socialdemokratiska tidningarnas syn på lärarnas agerande

Som påpekats i tidigare avsnitt är de socialdemokratiska tidningarna klart negativt inställda till strejken som helhet. De socialdemokratiska tidningarna går även till hårt angrepp mot de strejkande lärarna på en mer aktörsinriktad nivå. Socialdemokratiska *Arbetarbladet* skriver till exempel i sin ledare den 5 dec 1989.

”Det är beklagligt att eleverna på det här sättet ska behöva ta stryk för att deras lärare spelar ett högt spel både sett ur rent fackligt perspektiv och från samhällssynpunkt...”

Tidningen ställer sig alltså på intet sätt bakom de strejkande lärarna utan beskyller dessa för att vara alltför stridsglada.⁵¹ Samtidigt fördömer man agerandet och pekar på att det i slutändan är eleverna som drabbas av deras agerande. Även i andra ledare pekar man på att tredje man i detta fall eleverna drabbas av lärarnas strejkande. Samtidigt beskylls lärarna och facket för att agera egoistiskt. Man pekar även på att en strejk inte är konstruktivt beteende.⁵²

Lärarna agerande fördöms sålunda utifrån argumentet att tredje man, i detta fall eleverna drabbas av strejken. Åsikten att det är beklagligt att eleverna drabbas av strejken går igen hos samtliga tidningar i undersökningen. Tidningen *Arbetet* kritiserar också lärarnas agerande och pekar på att de verkar saknas vilja att förhandla.⁵³ Vidare framkommer i flera fall åsikten att lärarna är bortskämda och att deras lönekrav är alltför höga.

”Saco som i alla år har sagt att man skall se till livslönen, inte enbart till månadslönen, vill inte vidkännas arbetsgivarens förslag denna gång. Ändå kan en högstadielärare få upp till en miljon kronor större livslön. Det bör räcka till studieskulden.”⁵⁴

⁵¹ ”Lärarystrejken”, 9/11 1989, *Arbetarbladet*.

⁵² ”Ett varsel i desperation”, *Dalademokraten* 5/12 1989.

⁵³ Se bl a ”Strejk för vad”, 8/11 1989, *Arbetet* och ”Obegriplig besvikelse”, 9/11 1989, *Arbetet*.

⁵⁴ ”Lärarystrejk ofrånkomlig”, 7/11 1989, *Dalademokraten* och ”Strejk för vad?” 8/11 1989, *Arbetet*.

Lätt ironiskt konstateras alltså att lärarna nog borde vara nöjda med sina löner som trots allt inte är så låga och i andra ledare förr åsikten fram att lärarstrejken är att lika vid en lyxstrejk. Intressant i sammanhanget är att talades om en lyxstrejk även förra gången lärarna strejkade 1971.⁵⁵

Även efter att strejken avslutats och då parterna lyckats enas forstätter kritiken mot de strejkande lärarna från den socialdemokratiska pressens sida.⁵⁶ Från tidningen *Dalademokratens* sida menar man att lärarnas agerande under strejken varit under all kritik.

”Men vissa lärargrupper har själva inte varit sämre utan bränt halmdockor och påstått att det civiliserade samhället nedmonteras. Och det är klart: Med sådana förebilder i skolan är samhället illa ute.”⁵⁷

Lärarna ses alltså som konfliktens stora skurkar samtidigt som man från tidningens sida även antyder att framtiden ser mörk ut om dessa lärare får forställa sina arbeten. Detta trots att de aktioner och uttalanden som tidningen reagerat på gjorts mitt under en brinnande strejk.

Klart är att man från den socialdemokratiska pressen tillskriver lärarna en tydlig förebildsroll i linje med Fagerströms resonemang och att man anser att det agerande som lärarna visat upp under strejken är allt annat än lämpligt.⁵⁸ Samtidigt anser man lärarnas lönekrav vara för höga och sett utifrån ett ekonomiskt perspektiv värderas alltså inte läraryrket särskilt högt. Istället ses lärarna som bortskämda och synen på deras yrkesutövning verkar i många fall vara att lärarna ska vara nöjda med vad de har och foga sig i ledet. Helldén menar här att man från socialdemokraternas sida under decennierna innan lärarstrejken successivt gett läraryrket mindre och mindre status samtidigt som man ställt högre krav på ett korrekt beteende och att lärarna ska agera som förebilder.⁵⁹

2.2.2 De borgerliga tidningarnas syn på lärarnas agerande

Som tidigare nämnts är de borgerliga tidningarna förhållandevis positiva till strejken även om man gärna ser att den får ett snabbt slut med hänsyn till de elever som blivit utan lärare. Lärarna ses dock på intet sätt som de skyldiga i dramat.

⁵⁵ *Strejk*, Junesjö, s. 100.

⁵⁶ ”Efterlängtd skolfred” 15/12 1989, *Arbetarbladet*.

⁵⁷ ”Vad har lärarna lärt sig?” 15/12 1989, *Dalademokraten*.

⁵⁸ Fagerström, *Förebild eller nidbild?* s. 166, 168-171.

⁵⁹ Helldén, *Skola på villovägar*, s.145-150.

”Det är inte underligt om irritationen över lärarkonflikten växer bland allmänheten, när 300 000 barn och ungdomar dag efter dag saknar lärare. Men det är fel att utmåla LR som syndabockar då det uppenbart är motparten SAV som saknar förhandlingsvilja.”⁶⁰

Istället för lärarnas är det alltså arbetsgivaren som man anser har agerat klandervärdt. Lärarnas agerande å sin sida hyllas till och med i vissa ledare då deras uppträdande ses som något av en nödvändighet för att upprätthålla en fungerande skola.⁶¹ Lärarna blir här en slags sista utpost i vad man från borgerlig sida ser som en havererad skolpolitik och strejken ett verktyg för att lyfta fram de missförhållanden som finns. Samtidigt förmedlas åsikten att lärarna slåss för bevarandet av en fri och kreativ lärarroll. De borgerliga tidningarnas syn på de strejkande lärarnas agerande följer alltså i mångt och mycket Helldéns resonemang om att läraryrket är på väg att omformas från ett fritt yrke till ett yrke styrt av staten.⁶²

Vidare menar man från de borgerliga tidningarnas sida att arbetsgivarens krav är orimliga och att det därför är förståeligt att lärarna strejkar.

”Vad man främst reagerar mot är arbetsgivarens krav – eller snarare den syn på läraren som ligger bakom det – att läraren till varje pris skall vistas inom skolan väggar 34 timmar per vecka. Dessutom vill arbetsgivaren beordra lärarna att avsätta ett par veckor av ferierna till fortbildning. [...] Det är inte särskilt överraskande om lärarna, som knappast kan beskyllas för bristande lojalitet gentemot sina uppdragsgivare eller sin arbetsuppgift, uppfattar kraven som men misstroendeförklaring från sin arbetsgivare. Det kan misstänkas att ni inte gör vad nu borde på den tid ni inte undervisar eller sitter i konferenser eller är på studiedagar eller annan fortbildning. För att få bättre kontroll på över er ökar vi er skolpliktiga tid.[...] Mot den bakgrunden är strejken begriplig.”⁶³

Man menar alltså att lärarna är och har varit lojala både gentemot sin arbetsuppgift och sin arbetsgivare och därmed med all rätt kan visa sitt missnöje mot flera av arbetsgivarens krav i förhandlingarna.

I likhet med synen på strejken i stort väljer man även från de borgerliga tidningarnas att göra partipolitik av lärarnas agerande då man menar att lärarna slåss mot ett föråldrat socialdemokratiskt utbildningssystem då arbetsgivaren företräder den socialdemokratiska regeringen.⁶⁴

⁶⁰ ”Underkastelse LR”, 1/12 1989, *Barometern*.

⁶¹ ”En utmanad yrkeskår”, 8/11 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁶² Helldén, *Skola på vilovägar*, s. 145-150.

⁶³ ”Lärarstrejken”, 13/9 1989, *Barometern*.

⁶⁴ ”Perssons provaktion”, 17/11 1989, *Svenska Dagbladet*.

Noterbart är även att de borgerliga tidningarna väljer att differentiera lärarna som yrkesgrupp gentemot andra yrkesgrupper.

”Staten som arbetsgivare tycks i sin iver att följa gamla kända principer för jämlikhet fullständig ha förlorat känslan för det praktiska och möjliga. Det kan nämligen inte vara rimligt att lärare ska tvingas vara på sin arbetsplats hela veckan bara för de flesta andra människor måste vara det. Det är heller inte bra att en jättelik jantelag läggs till grund för lärarnas löner.”⁶⁵

Man pekar vidare på att många av deras krav är fullt legitima just på grund av det är lärare vilket därmed även försvarar deras agerande under strejken. Lärarna kan helt enkelt med all rätt ställa annorlunda krav än människor i andra yrkeskategorier.⁶⁶ Från de borgerliga tidningarnas sida är sålunda läraryrket fortfarande förknippat med visst anseende tvärtemot Helldén och Fagerströms resonemang om att läraryrket successivt fått sämre och sämre status.⁶⁷

⁶⁵ ”Uppskjuten strejk”, 9/11 1989, *Nya Wermlands-Tidningen*.

⁶⁶ ”Jättelik jantelag”, 12/12 1989, *Nya Wermlands-Tidningen*.

⁶⁷ Fagerström, *Nidbild eller förebild*, s. 168-171; Helldén, *Skola på villovägar*, s. 145-150.

2.3 Hur såg de socialdemokratiska respektive borgerliga tidningarna på resultatet av strejken?

Här ligger fokus på att undersöka tidningarnas syn på det avtal som slutligen träffades mellan de olika parterna i konflikten och vilken syn man hade på resultatet av strejken.

2.3.1 De socialdemokratiska tidningarnas syn på resultatet av strejken

Inledningsvis kan konstateras att samtliga socialdemokratiska tidningar uttrycker glädje och lättnad när strejken slutligen upphör. De socialdemokratiska tidningarna är dock inte helt eniga i synen på resultatet av strejken. *Arbetsbladet* och *Arbetet* menar att lärarna fått till stånd ett mycket fördelaktigt avtal.⁶⁸ *Dalademokraten* menar å sin sida att resultatet av strejken inte är någon större framgång för lärarna.⁶⁹ Samtliga socialdemokratiska tidningar är dock överens om att lärarnas anseende hos allmänheten sjunkit rejält på grund av strejken.

”Men det är med en ”gloria” rejält på sned som de militanta LR-lärarna hjälpts ur konflikten. Deras militanta uppträdande och övertoner kommer för en lång tid att bli det bestående minnet av konflikten.”⁷⁰

Lärarna ses alltså som förlorare sett till de effekter som strejken kan ha haft vad gäller synen på lärarna och skolan hos allmänheten enligt de socialdemokratiska tidningarna.

Vidare ser man från de socialdemokratiska tidningarna ett annat stort problem med utfallet av strejken, nämligen att strejken ska sprida sig till andra yrkesgrupper.

”Och man kan frukta för vad avtalet kan få för effekter på resten av arbetsmarknaden. Det var visade det sig, lönt att strejka – och de mycket kraftiga lönelysten kommer sannolikt att smitta av sig på kraven från andra grupper så småningom.”⁷¹

Det intressanta med detta resonemang är att det enligt Altstadt är ett typiskt exempel på borgerlig retorik då den borgerliga sidan ofta poängterar att samhället inte har råd med arbetsrätten.⁷²

2.3.2 De borgerliga tidningarnas syn på resultatet av strejken

⁶⁸ ”Efterlängtnad skolfred”, 15/12 1989, *Arbetsbladet* och ”Lönsamt”, 15/12 1989, *Arbetet*.

⁶⁹ ”Vad har lärarna lärt sig”, 15/12 1989, *Dalademokraten*,

⁷⁰ ”Efterlängtnad skolfred”, 15/12 1989, *Arbetsbladet*.

⁷¹ ”Lönsamt”, 15/12 1989, *Arbetet*.

⁷² Altstadt, *Strejken på Toys ”R” Us*, s. 130-131.

Även de borgerliga tidningarna uttrycker glädje över att strejken fått ett slut, men pekar samtidigt på att man inte varit främmande för en fortsättning om det inte varit för de drabbade eleverna. *Svenska Dagbladet* utmärker sig här med rubriken ”Strejken över, inte kampen”⁷³, en rubriksättning som alltså manar till fortsatt kamp, något som knappast hör till vanligheterna inom den borgerliga pressen.

Vad gäller synen på det avtal som träffats mellan lärarna och arbetsgivarna är de borgerliga tidningarna överens om att avtalet trots allt är relativt bra.⁷⁴ Vad man istället vänder sig emot är de avkall på principer beträffande synen på kunskap och den fria lärarrollen som lärarna tvingats göra.

”Ändå känner många säkert en bismak. För offren blev inte obetydliga och de rör viktiga principer. Ett är att lärarnas kreativa insatser, den fria lärarrollen, kringskärs genom den vidgande bundenheten till skolan... Ytterst har konflikten inte bara handlat om fackliga angelägenheter utan om vaktsläendet om kunskaperna, om utbildningens kvalitet.”⁷⁵

Man uttrycker alltså en oro över en försämrad kvalitet på undervisningen samtidigt som man pekar på den att den negativa synen på bildning och kunskap riskerar att finnas kvar eller till och med att förstärkas som ett resultat av strejken i och med den linje som den sittande socialdemokratiska regeringen driver.

Vidare konstateras syrlig att lärarna nog kommer att få det svårt och kunna utföra ett bra arbete då man i och med närvaroplikten tvingas göra mycket av planeringsarbetet på skolan istället för i hemmet utan egentliga lokaler ämnade för detta.

”Nu krävs arbetsro hävdar Aftonbladet i sin huvudledare på fredagen. Nåja, det är nog främst skolminister som önskar arbetsro. Lärarna lät väl få svårt att finna arbetsro. De skall ju tillbringa fem timmar i veckan i skolan, utöver lektionstiden; och detta utan ens ha ett eget rum att sitta i.”⁷⁶

In i det sista väljer man alltså från de borgerliga tidningarna att kritisera skolminister Göran Persson samtidigt som man uttrycker sitt fulla stöd för lärarna och som man ser det deras ohållbara arbetssituation.

⁷³ ”Strejken över, inte kampen”, 15/12 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁷⁴ ”Strejkslut – men sedan? ”, 15/12 1989, *Barometern*”, ”Strejken avblåst, problemet avstår”, 15/12 1989, *Nya Wermlands-Tidningen* och ”Strejken över, inte kampen”, 15/12 1989, *Svenska Dagbladet*.

⁷⁵ ”Strejkslut – men sedan? ”, 15/12 1989, *Barometern*”

⁷⁶ ”Nu krävs arbetsro”, 16/12, *Svenska Dagbladet*.

3. Sammanfattande diskussion

I det följande kapitlet kommer undersökningens resultat att sammanfattas samtidigt som dessa diskuteras och analyseras närmare. Återkopplingar till den tidigare forskningen och den teoretiska referensramen kommer att göras fortlöpande. Slutligen kommer också funderingar kring vidare forskning att lyftas fram.

Undersökningen har visat att det finns en klar diskrepans mellan de socialdemokratiska och borgerliga tidningarna beträffande synen på den stora lärarstrejk som skakade Sverige hösten 1989. De socialdemokratiska tidningarna var en aning förvånande mycket negativt inställda till strejken i stort och ser egentligen bara negativa aspekter av densamma.

En av de faktorer som upprör de socialdemokratiska ledarskribenterna är det faktum att tredje man, i detta fall skoleleverna drabbas. Även de borgerliga tidningarna beklagar att eleverna drabbas men de socialdemokratiska tidningarna använder sig i högre grad av eleverna som ett slags politiskt slagträ. Detta sker genom uppmaningar till de strejkande lärarna att ta sitt ansvar för eleverna och blåsa av strejken och samtidigt som man påpekar att arbetsgivaren tvingas till eftergifter på grund av problemen för tredje man. Vidare ondgör man sig i de socialdemokratiska tidningarna över att ett av huvudkraven från de strejkande lärarna är ökade löneskillnader vilket ses om ytterst osolidariskt. De strejkande lärarna anklagas för att vara osolidariska i de socialdemokratiska tidningarna har inget som helst stöd från dessa. Vidare uttrycker de socialdemokratiska tidningarna på flera håll en oro för hur den svenska skolan ska utvecklas med denna typ av förebilder på skolorna. De socialdemokratiska tidningarna är vidare inte helt överens om det avtals om slutligen förhandlas fram mellan arbetsgivaren och fackförbunden är bra eller dåligt för lärarna. Samtliga socialdemokratiska tidningar uttrycker dock stor lättnad över att strejken till slut upphör. Dock pekar man på allmänhetens förtroende för skolan i allmänhet och lärarna i synnerhet med största sannolikhet naggats rejält i kanten som en följd av strejken. Vidare uttrycker man en oro för att strejken kan komma att sprida sig till andra yrkesgrupper.

De borgerliga tidningarna är å sin sida betydligt mer positivt inställda till strejken samtidigt som man kritiserar arbetsgivaren. Man påpekar dock i likhet med de socialdemokratiska tidningarna att det är olyckligt att eleverna drabbas. Resultatet är inte särskilt förvånande då båda tidningsgrupperna förmodligen verkligen sympatiserar med eleverna samtidigt som allmänheten med all säkerhet gör det. Att då inte uttrycka sympati för de drabbade eleverna vore närmast obegåvat i den rådande debatten. Diskussionen om effekterna för tredje man är emellertid som den tidigare forskningen i form av Altstadt

och Junesjö visat ofta viktiga så väl i utfallet för en strejk som för allmänhetens syn på densamma. Särskilt viktig och komplext blir naturligtvis detta vid en strejk hos yrkesgrupp som förutsetts sätta sin främsta lojalitet gentemot just tredje man i detta fall i form av eleverna och kanske inte i första hand mot arbetsgivaren. Något som också framgår i den stundtals hetsiga debatten kring lärarnas ansvar för eleverna.

De borgerliga tidningarna radar emellertid även upp argument som stödjer strejken. Man pekar på att de löneskillnader som de strejkande lärarna vill uppnå är motiverade sett till den varierande längden på utbildningen för olika typer av lärare. Vidare poängterar man att strejken inte bara handlar om lärarnas löner och en eventuellt förändrad närvaroplikt utan att det är en fråga om viktiga principer som bevarandet av det fria läraryrket och en övergripande syn på kunskap. Inte heller vad gäller de strejkande lärarna är de borgerliga tidningarna föredömande. Istället tar man tydligt deras parti och utmålar arbetsgivaren som den stora syndaren. I vissa ledare går man så långt att man hyllar lärarnas stridsvilja och utmålar de till en slags sista utpost för en fungerande skola i en i övrigt havererad skolpolitik. Vidare pekar man på att läraryrket skiljer sig mycket från andra yrken vilket rättfärdigar olika former av förmåner såsom avsaknad av närvaroplikt. Intressant är här hur totalt olika de båda tidningsgrupperna ser på läraryrket i förhållande till andra yrken. Enligt de borgerliga tidningarna bör alltså lärarna särbehandlas med anledning av deras yrkesutövning medan de socialdemokratiska tidningarna är väldigt tydliga med att poängtera att lärarna borde vara nöjda med de avtal och förutsättningar som andra yrkesgrupper arbetar efter. Resultatet styrker till viss del Helldéns resonemang om att socialdemokratin inte tillskriver läraryrket någon högre status. Samtidigt verkar alltså läraryrket fortfarande ha förhållandevis hög status hos den borgerliga pressen vilket kontrasterar mot Fagerströms resonemang om att läraryrkets status sänkts kraftigt under hela 1900-talet.

Vad gäller resultatet av strejken är de borgerliga positiva till det avtal som förhandlats fram. Man vänder sig dock mot att lärarna tvingats göra avkall på viktiga principer gällande synen på kunskap och den fria lärarrollen och flera ledarskribenter är inte främmande för att en fortsatt strejk hade varit att föredra om det inte vore för de drabbade eleverna.

Resultaten i undersökningen är på många sätt förvånande inte minst sett till den tidigare forskningen som redovisats. Det som framför allt förvånar är det faktum att de socialdemokratiska tidningarna så pass kraftigt tar avstånd från strejken och de strejkande och istället helt tar arbetsgivarens parti. Agerandet måste ses om inte unikt så i alla fall ytterst ovanligt. Att samtidigt de borgerliga tidningarna

öppet tar det strejkandes parti och dessutom i vissa fall förespråkar en fortsatt kamp gör lärarstrejken 1989 än mer komplex.

Klart är att skolan och skolpolitiken på många sätt kullkastar såväl den konventionella retoriken som agerandet för de borgerliga och socialdemokratiska tidningarna. Vad är då förklaringen till detta på många sätt komplexa beteende från det båda tidningsgrupperna. Delar av förklaringen kan naturligtvis sökas i Helldéns resonemang om att det från den borgerliga sidan länge funnits ett missnöje med den socialdemokratiska skolpolitiken. Strejken blir här ett ypperligt tillfälle att vädra detta missnöje utan att för den sakens skull få kritiken att framstå som ordinär kritik från oppositionen mot den sittande regeringen. En brinnande strejk ger ju oändligt mycket mer styrka och kraft i kritiken än om den framförs som under icke strejktid.

Vidare är det klart att skolan och skolpolitiken var och är viktiga principfrågor för borgerligheten och den borgerliga pressen. Så pass viktiga att man är beredd att röra sig med både en retorik som snarare för tankarna till arbetarklassen än till borgerliga ledarskribenetrar. Här är naturligtvis en viktig anledning att socialdemokraterna är det styrande partiet och de borgerliga partierna utgör oppositionen. Socialdemokraterna blir därmed i förlängningen arbetsgivare eftersom skolan vid utbrottet för strejken fortfarande styrdes av staten.

Som tidigare nämnts finns oändligt mycket forskning kring skolan som sådan samt lärarna och deras yrkesutövning. Fältet för attitydundersökningar kring synen på lärarna och deras agerande i olika sammanhang utanför skolan och klassrummet verkar dock relativt outforskat. De resultat som presenterats torde därför kunna tillföra något till detta forskningsområde. Dessutom finns naturligtvis intressanta resultat att ta hänsyn till för den mer dagspressinriktade forskaren.

Utifrån de resultat som presenterats i den här undersökningen öppnar sig även möjligheter för vidare forskning kring ett flertal områden. Inom ramen för en mer omfattande undersökning skulle komparativa studier med de andra tillfällen som de svenska lärarna gått i strejk kunna genomföras. Det vore här intressant att se om det mönster beträffande den svenska dagspressens inställning till de strejkande lärarna som kunnat spåras i den här undersökningen återfinns även vid andra strejker.

Vidare finns naturligtvis möjligheter till jämförande undersökningar med andra händelser där de borgerliga respektive socialdemokratiska tidningarna agerat i polemik med delar av den politiska ideologi som de företräder.

4. Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Dagstidningar

Arbetarbladet 6/11-21/12 1989

Arbetaren 6/11-21/12 1989

Barometern 6/11-21/12 1989

Dala- Demokraten 6/11-21/12 1989

Nya Wermlands-Tidningen 6/11-21/12 1989

Svenska Dagbladet 6/11-21/12 1989

Närlid, Marie, "Vinnare utan strejk", *Arbetartidningen Ny Dag*, nr 51-52 1989

Ledare, *Dalademokraten*, 7/11 1989

Litteratur

Altstadt, Ann Charlott, *Strejken på Toys "R" Us – En sommar som skakade Sverige*, Stockholm (2001)

Eggeby, Eva, "Frågeställningen avgör metoden" *Forma historia*, Gabriella Bjarne Larsson (red), Lund (2002)

Egidius, Henry, *Skola och utbildning i historiskt och internationellt perspektiv*, Stockholm (2001)

Fagerström, Gudrun, *Förebild eller nidbild? – Läraren i svensk barn- och ungdomslitteratur*, Stockholm/Stehag (2005)

Hadenius, Stig & Weibull, Lennart, *Massmedier: Press radio och TV i förvandling*, Falun (1999)

Helldén, Arne, *Skola på villovägar – 30 års skolpolitik*, Stockholm (2002)

Holmberg, Claes-Göran & Svensson, Jan, "Inledning", *Medietexter och medietolkningar*, Claes-Göran Holmberg & Jan Svensson (red), Nora (1995)

Junesjö, Kurt, *Strejk - en demokratisk rättighet för bättre arbetsförhållanden*, Enskede (1998)

Landahl, Joakim, *Auktoritet och ansvar – Lärares fostrans- och omsorgsarbete i historisk belysning*, Stockholm (2006)

Lindensjö, Ulf & Lundgren, Ulf P, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, Stockholm (2000)

Lindström, Anders & Hudson, Christine, *Skola i förändring*, Stockholm (1995)

Pettersson, Lars, *Lärarkyrket och generationerna – Om demografisk och ekonomisk omvandling, lärartillgång, och lärarutbildning 1950-2005*, Befolkningsekonomiska studier nr 2, Lund (2002)

Richardson, Gunnar, *Svensk utbildningshistoria – Skola och samhälle förr och nu*, Lund (2004)

Thörnqvist, Christer, *När arbetarna lämnar fabriken – Strejkrörelser i Sverige under efterkrigstiden, deras bakgrund, förlopp och följder*, Göteborg (1994)

Elektroniska källor

www.dn.se 2008

www. <http://www.100ar.handels.se/> 2008

www.ne.se 2009